גבורות השם — הלכות יין נסך

ומפני שראיתי קצת בני אדם פורצי גדרן של חכמים, לא די להם בזה שהם עוברים איסור, אף על גב שהוא מדבריהם, הרי החמירו בו יותר מדברי תורה לאסור סתם יינם בהנאה, וזה מורה על חומר האיסור. עוד מוסיפין זדון לקדש עליו, ולהבדיל עליו. ועוד מוסיפין פשע, שותין ממנו ארבע כוסות בפסח. והאחרון הכביד, שהם המושכים עון בחבלי שוא ובעבותות העגלה חטאה, כי נשתלשו בחטא; כי נוסף על חטא איסור יין נסך, הרי המצוה באה בעבירה (סוכה ל.), ואין זה מברך אלא מנאץ. ועליהם נאמר (ישעיה סה, ג) "העם המכעיסים אותי על פני", כי המצוה היא לפני ה', ומכעיס אותו בחטא על פניו, (אסתר ז, ח) "הגם לכבוש המלכה", היא התורה, (שם) "בבית" המלך ה' צבאות, ובשביל כך הוא מנאץ ה'.

שלישית, שהוא מעיד שקר בעצמו כאשר יקח לארבע כוסות יין זה. כי עיקר איסור יין נסך שגזרו והחמירו בו, כדי שיהיו ישראל מובדלים מן העמים, דאמרינן בפרק קמא דשבת (יז:) גזרו על שמנם משום יינם, ועל יינם משום בנותיהן. הרי לך כי עיקר איסור זה שיהיו ישראל מובדלים מן העמים. ודבר זה תכלית מדריגת ישראל ומעלתן, ההבדל הזה שהם מובדלים ומופרשים מן העמים, שלא יהיו כגויי הארץ. ועיקר דבר זה היה כאשר גאל אותם ממצרים, דכתיב (שמות ו, ז) "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים". והלוקח יין של גוים לארבע כוסות הנה הוא מבטל ההבדל הזה אשר ישראל מובדלים מן האומות. ובארבע כוסות הוא מעיד על ההבדל שהשם יתברך לקח ישראל לעם מיוחד, שהרי ארבע כוסות נגד ארבע לשונות של גאולה, וכתיב "ולקחתי אתכם לי לעם וגומר". ולפיכך הוא מעיד שקר בעצמו. הרי לך שלשה חטאים מתחברים יחד.

והאנשים האלו יצרם מפתה אותם בשני דברים; האחד, כי זאת המצוה נגזרה משום חתנות (שבת יז:). ואומרים כי לא שייך דבר זה בזמנים אלו, שאין רגילים האומות המחולקות שיבואו זו בזו. ואף אם היה שייך, הלא גזירה היא באולי ושמא, ויאמר אין אני חפץ באשה, כי יש לו אשה.

ואם כי דברים האלו דברי בורות שאין ראוי להשיב עליהם, כי דבר שבמנין צריך מנין אחר, שהוא גדול בחכמה ובמנין, להתירו. ועוד, כי גזירה זאת מי"ח דברים (שבת יג:), ואפילו* אם יבא אליהו לבטל אחת מי"ח דברים אין שומעין לו, כדאיתא במקומו (ע"ז לו.).

מכל מקום גם בזה טעו, כי הטעם שהיה בזמן הגזירה גם כן עדיין במקומו עומד, כי למה לא יבא להתחתן. שהרי אפשר שירצה ליקח בתו, ויצא מן הכלל לגמרי בשביל חתנות, והחתנות הזה הוא בא בשביל היין שמביא קירוב וחיבה. ומה שלא אמרו שגזרו על יינם שיש לחוש שמא יתפתה ויצא מן הכלל*, שזה חמור יותר, שאין דבר זה תולה ביין שלהם. אבל חתנות תולה ביין שלהם, ולכך אמרו כי גזרו על יינם משום חתנות.

ואשר אמרו כי הגזירה הזאת באולי ושמא, הנה תדע כי החטא הזה מבטל עיקר מדריגת ישראל. כי כבר אמרנו כי עיקר מדריגת ישראל [ו]מעלתם העליונה [הוא] ההבדל שישראל מובדלים מן האומות, ובשביל כך הם להקב"ה. וצריך שיהיה ההבדל הזה מוכרח, מבלי שום אפשרות אל חבור להם. שאם היה אפשרות אל החבור, אין כאן הבדל גמור. וכיון שהיין מביא קירוב ואהבה לשני דברים המחולקים, ואפשר* שיבא לידי חתנות, הרי כבר נתבטל ההבדל. ואף אם לא בא לידי זה, אין כאן הבדל גמור. שלא נקרא "הבדל" רק אם יש הבדל בלתי אפשר החבור, ואם לא כן, אין כאן הבדל, ובטל מדריגת ישראל העליונה, שראוי שתהיה האומה ישראלית מובדלת. כי ההבדל צריך שיהיה עד שאי אפשר שיהיה להם חבור ביחד, ודבר זה נקרא "נבדל". אבל אם יש כאן אפשרות, אף על גב שלא יצא לפועל האפשרות, כיון שיש אפשרות החבור, ואפשרות החבור* הוא חבור. ואפילו אם היה האפשרות הזה רחוק מאוד, מבטל האפשרות הזה ההבדל. ומעתה לא יאמר שהחטא הזה הוא באולי ושמא, אין הדבר כך כלל, אבל החטא הזה ביטול ההבדל שישראל ראוים שיהיו מובדלים, עד שאי אפשר החבור, וזהו* מדריגת ישראל ועצם מעלתן.

וכאשר היו ישראל על אדמתם, קודם שחרב הבית, לא שייך חבור ישראל ואומות, אחר שלא היה לישראל שום חבור אל האומות. וכאשר גלו ישראל מעל אדמתם, ובאו ישראל בתוך* האומות, עד שיש לחוש אל ההבדל הזה, כמו שהגיע לקצתן שנתערבו באומות בשביל גלות ישראל בין האומות, "וישם דניאל אל לבו אשר לא יתגאל ביין משתיו" (דניאל א, ח), והוא התחיל בגזירה זאת, כמו שמבואר במקומו (ע"ז לו.). והתחיל לקיים ההבדל שישראל מובדלים מן האומות. ואין ספק כי דבר זה לאסור יינן הוא הבדל גמור מאוד, כאשר לא ירצה לשתות [אם] נוגע גוי ביין (ע"ז נז.), ובזה אי אפשר החבור, ודבר זה נקרא "הבדל". ומכל מקום לא היה בזמן דניאל השעבוד ופיזור הגלות כל כך, עד שהיו תלמידי בית שמאי ובית הלל, שהיה בעת חורבן השני, ואז נתפזרו ישראל בכל קצוות העולם, והיו תחת האומות. ואז אזרו כח וגזרו על כל ישראל ואסרו יינם, כדי לחזק הבדל ישראל, שהוא מדריגת ישראל העצמית שיהיו מובדלים ישראל, עד שאין שייך חבור.

ואשר היין מבטל ההבדל הוא מה שמעיד החוש, שהוא מקרב הרחוקים לעשות אותם אחדים, אף שהיו שונאים, ומבטל ההבדל שהיה ביניהם. והכתוב מעיד על דבר זה, שהכתוב אומר (ויקרא י, ט-יא) "יין ושכר אל תשת, ולהבדיל, ולהורות", ומזה אסר הכתוב השכור בהוראה (רש"י שם פסוק יא), מפני שצריך בעל הוראה להבדיל בין דבר לדבר בהוראותיו, והיין מבטל ההבדל בין דבר לדבר, עד שאין כאן הבדל. ולכך אם ישתה ישראל יין עם הגוי, יהיה זה מבטל ההבדל אשר הוא ראוי לישראל. ולכך אסרו יינם, להעמיד ולקיים ההבדל שלא יתבטל.

והדברים האלו דברים ברורים, כי המצוה הזאת על ידה קיים הבדל ישראל מן האומות, שהוא מעלת ישראל העצמית, שעל ההבדל הזה תסוב כל התורה כולה. שלכך אמרה תורה שלא ללכת בחקות הגוים (ויקרא יח, ג, שם כ, כג), הכל לעשות הבדל, שלא יהיה שווי בין ישראל לאומות. אף על גב שלא יהיה מביא זה חבור ישראל לגוי בודאי, כיון שאפשר לבא חבור ישראל לגוי אף בענין רחוק מתבטל ההבדל, כי אין הבדל רק כאשר אי אפשר החבור אבל כאשר יש אפשרות החבור אין כאן הבדל.

וזה שאמרו בפרק קמא דשבת (יז:) גזרו על פתן ועל שמנן משום יינם, ועל יינם משום בנותיהן. והרי דבר זה גזירה לגזירה, שגזרו על פתן ושמנן משום יינם, ועל יינם משום בנותיהם. אבל בודאי כאשר ישתה הישראל יין עם הגוי כבר בטל ההבדל של ישראל עם האומות, והוא התחלת החבור עמהן, ובנותיהן הוא גמר החבור, ולא הוי זה רק גזירה חדא, כיון דעל ידי יינם הוא בטול ההבדל שצריך שיהיו ישראל מובדלים מן העמים.

וכדי שתדע להבין איך היין בפרט מבטל עצם ההבדל בין ישראל לאומות, הנה דבר ידוע אף כי ישראל והאומות הם שוים משתתפים בדבר הנגלה, ותראה שיש לכל בני אדם ראש ידים ורגלים אברים וגידין ובשר ופרצוף, לאחד כמו השני, ואין חילוק ביניהם. אבל שלא יהיה שום חילוק בין ישראל לאומות בדבר הפנימי, דבר זה אינו כלל. ואף חכמי האומות מודים בזה שיש לאומות מחולקות לכל אחת ואחת מזל בפני עצמו, כמו שידוע מדבריהם. ואנו אין תולים החלוק הזה במזל וגלגל, אבל אנו אומרים שיש לכל אומה ואומה שר מיוחד, כמו שנזכר בכתוב (דניאל י, יג) "שר פרס", (שם פסוק כ) "שר יון", ובדברי חכמים הרבה. הרי כי האומות דביקים בכח

מיוחד, וישראל דביקים בכח קדוש, הוא השם יתברך, אשר הבדיל אותם מן העמים, ולקחם אליו. ואין ספק כי יש לאומות הכנה פנימית, שעל ידי אותה ההכנה מוכנים להתדבק בכח שלהם. ויש לישראל הכנה פנימית, שעל ידי אותה ההכנה דביקים בו יתברך. ולכך אף אם כל בני אדם מתדמים בדברים המורגשים והחצונים, מובדלים הם בכח פנימי.

ומפני חילוק והבדל הפנימי שלהם, ראוי שיהיו מחולקים בדבר שהוא נסתר פנימי, כיון שהם בעצמם מחולקים גם כן במדריגה פנימית נסתרת. ואין לך בכל המשקין שראוים לשתיה שמדריגתו בנסתר כמו היין, שהרי היין יוצא מתוך פנימית הענב ומהסתר שלו. ולפיכך "יין" בגמטריא ע', ו"סוד" גם כן ע', וזה מפני שעצם היין הוא דבר סוד נסתר פנימי, שהוא נסתר בענב. ואין הדבר הזה דבר מקרה כלל, כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לח.), דקאמר שם "יין" נתן בשבעים אותיות, ו"סוד" נתן בשבעים אותיות, נכנס יין יצא סוד, עד כאן. ואין דבר זה דברי מליצה, רק דברי אמת, כי היין בגמטריא "סוד" מפני שהוא פנימי נסתר, יוצא מהסתר הענב. ולפיכך כאשר נכנס יין הוא מגלה הסוד, שהיין יש לו כח ושולט על הסוד. ולכך ראוי שיהיו נבדלים ישראל מן האומות ביין הזה, שהוא בגמטריא "סוד", כמו שישראל נבדלים בכח פנימי נסתר שלהם. ואם ישתתפו ביחד ביין אחד, הרי כאילו אינם מובדלים בפנימי שלהם. ומאחר שישראל הם מובדלים מן האומות בכח פנימי נסתר שלהם, צריך שיהיו מובדלים בדבר שהוא במדריגה זאת הפנימית, שהוא יין שנתן בשבעים אותיות, בשביל שהוא דבר פנימי, כדי שלא יהיה בטול אל הבדל ישראל מעלתם העצמית.

והנה התבאר לך שאין הדברים כמו שחושבים הם, כי חשבו כי האיסור הזה הוא באולי ושמא יבא לכלל חתנות, ואשר לא בא לכלל חתנות* לא נעשה האיסור. שאין הדבר כך, רק איסור זה בטול הבדל ישראל, שהוא עצם מעלת ישראל, שצריכין שיהיו מובדלים לגמרי מבלתי אפשרות שום חבור כלל, שזה נקרא "הבדל", לא ענין זולת זה.

ויש להבין עוד דברי חכמה מן הדברים אשר אמרנו למעלה, כי ישראל והאומות אף כי הם משתתפים בדברים החצונים המורגשים, הם נבדלים בכח פנימי, אשר אותו כח פנימי הוא התחלתן; כי התחלת ישראל כח קדוש, והאומות התחלתן כח שלהם. וכאשר ישראל הם נבדלים מן האומות בהתחלה הפנימית, שלזה התחלה מיוחדת, ולזה התחלה מיוחדת, הרי הם נבדלים מכל, ואין להם שתוף כלל, כיון שהתחלתן מחולקת. ומפני זה תמצא כי התחלת האומות היו שבעים, שהיה להם התחלה בפני עצמן, כי בונ* המגדל שמהם נפלגה הארץ (בראשית יא, ח) היו שבעים. וישראל התחלתן בפני עצמם, דכתיב (דברים י, כב) "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה וגומר", הרי כי התחלת ישראל שבעים היו.

ולפיכך לא היו שבעים נפש עד שבאו למצרים, כי יוכבד נולדה בין החומות, כמו שאמרו ז"ל (סוטה יב.). והדבר הזה כי נגזר על ישראל שיהיו גרים במצרים. ואם היו שבעים נפש קודם בואם למצרים*, הנה כבר היה התחלת ישראל מבלי גירות במצרים. ואם היו שבעים נפש זמן הרבה אחר בואם מצרימה, לא היה צריך לזה להיות קודם שהיו שבעים נפש במצרים, כי לא נגזר עליהם רק שיהיו ישראל במצרים כשהיה כבר התחלת ישראל. ולכך נולדה יוכבד בין החומות, שלא היו חוץ ממצרים שבעים נפש, ולא היו במצרים בלא שבעים נפש, שהוא התחלתן של ישראל. ומפני כי התחלת ישראל נבדל מן התחלת האומות, ולכך היו מספר שבעים לאומות בפני עצמן, ושבעים נפש לישראל התחלה בפני עצמן, כי ראוי שיהיו ישראל נבדלים בהתחלה שלהם.

ודוקא מספר שבעים הוא ראוי אל התחלה הפנימית שלהם, שמספר שבעים, בעבור שמספר "סוד" הוא במספר שבעים, מורה על מדריגת המספר הזה העליונה הפנימית. ולכך לא תמצא בתורה מספר משוער רק עד שבעים; וזה כי תמצא מספר עשרה משוער למעשר (דברים יד, כב), ומספר עשרים משוער ליוצאי צבא (במדבר א, כ), ומספר שלשים ללוים שיבא לצבא צבא באוהל מועד (במדבר ד, ג), ומספר ארבעים למלקות (דברים כה, ג), ומספר חמשים שישוב הלוי מצבא העבודה (במדבר ח, כה) וליובל (ויקרא כה, יא), ומספר ששים, שעד ששים שנה יש ערך מחולק לפי השנים, ומן ששים ולמעלה אין ערך לפי השנים*, ומספר שבעים לשבעים זקנים (במדבר יא, טז), ומן שבעים ולמעלה אין כאן מספר משוער. וכל זה כי המספר השיעור מן הדברים הנגלים, ויותר ממספר שבעים אין גלוי ושעור. ולכך בא מספר "סוד" בגמטריא שבעים, להורות על מדריגה הפנימית של מספר שבעים, ואין אחריו דבר.

ומפני זה היו שבעים התחלה לאומות, ושבעים התחלה לישראל, כי הם נחלקים בהתחלתן הפנימית, שהם נבדלים זה מזה. ומפני כי היין הוא גם כן יש לו התחלה פנימית, שהוא יוצא מן הענב, מן הנסתר הפנימי, כגמטריא* שלו שבעים. כי כבר אמרנו כי המספר הזה הוא המדריגה היותר הפנימית*, ולפיכך "סוד" בא במספר שבעים. ומאחר שישראל הם נבדלים מן האומות במדריגה זאת שהוא מספר שבעים, אין להם שתוף ביין, שהוא ממדריגת שבעים, כי במדריגה זאת הם מחולקים. ואם ישתתפו בו, עושה התחלת ישראל ואומות אחת, אחר שהם נבדלים. ולכך להבדיל בין התחלתם עשו חכמים הבדלה ביניהם, וכל זה כדי לקיים מה שישראל מובדלים מן האומות.

ואלו הדברים הם דברי חכמה עליונה מאוד, ואם הם כטפה מן הים, כי אין מקום זה לבאר דברים אלו, רק לבאר עונש אותם המקילים, אשר נדמה בעיניהם כי החטא בדבר קל שמא יבא לידי חתנות, שהוא באולי ושמא. ועל פי הדברים האלה התבאר לך כי החטא הזה הוא בעצם מדריגתן של ישראל, ואשר הוא כופר בה הוא משתף מדריגת ישראל אל האומות, עד שאין להם חס ושלום התחלה מיוחדת נבדלת לעצמם. ואין כאן מקום להאריך, ובמקומו המיוחד יתבאר חטאם ועונשם יותר באריכות.

ואשר הם מעדת ירבעם, אשר הם חוטאים ומחטיאים אחרים, הם קצת אשר נקראו בשם "חברים" בפי ההמון, מקילים באיסור זה. ויש אשר נזהרים, ומקילין לשתות מן החשודים, אשר כמעט הוא ידוע שאין היין כשר, וכאשר רואים מקילים, משתתף אל זה יצרם וחמדת היין, עד שעוברים בפרהסיא לפני כל, ובזה שם שמים מתחלל על ידם. הפך מה שאמרו בפרק אין מעמידין (ע"ז לא:), רב שמואל בר ביסנא אקלע למרגואן, אייתי ליה חמרא, ולא אשתי. אייתי ליה שכרא, ולא אשתי. בשלמא חמרא, משום שמצא, פירוש שהיו חשודים על יין נסך (רש"י שם). אבל שכרא טעמא מאי, משום שמצא דשמצא. פירוש, שגזר שלא ישתה שכר שלהם, משום היין. הרי שמחייב לעשות הרחקה יתירה עוד לאסור השכר, כי החטא הזה מתפתה ביצרו לחמדת יין, ולכך צריך לעשות הרחקה להרחקה.

ומזה נוכל לדעת עד היכן מגיעים אותם שנקראים "חברים", ועוברים באיסור זה. ובודאי אסור לקרוא אותם "חברים", רק בשם "רשעים", כדמוכח בפרק כיצד במסכת יבמות (כ.), דקאמר "ומאן דלא מקיים מילי דרבנן 'קדוש' הוא דלא מקרי, 'רשע' נמי לא לקרי וכו'". פירוש, בתמיה, וכי לא מקרי נמי "רשע" מאן דעבר אדרבנן. אבל בני שמתא הם, שכיון שקוראים עצמם בשם "לומדים", הרי הם פושעים ומזידים, וחייב כל אדם לנדותן.

והוא יתברך ברחמיו ישיב אותנו לתורתו לשמור ולעשות ולקיים, ויאיר עינינו במאור תורתו לנצח, אמן כן יהי רצון.

חסלת ונגמרת קצת הלכות יין נסך ואיסורו*